

Основні напрями наукових досліджень у галузі конституційного, муніципального, міжнародного права, адміністративного права і процесу, фінансового та інформаційного права

Виповнюється 20 років від того дня, коли почало функціонувати відділення державно-правових наук і міжнародного права Національної академії правових наук України, очолюваного від моменту заснування академіками В. В. Цветковим, Ю. М. Тодикою, а нині – академіком НАПрН України Ю. П. Битяком. До складу відділення входять 11 академіків (О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, Л. К. Воронова, С. В. Ківалов, М. П. Кучерявенко, А. О. Селіванов, М. Ф. Селівон, В. Ф. Сіренко, О. В. Скрипнюк, І. А. Тимченко) і 22 члени-кореспонденти (О. Ф. Андрійко, Ю. Г. Барабаш, М. В. Буроменський, В. Д. Волков, В. М. Гаращук, С. П. Головатий, В. Н. Денисов, О. В. Задорожній, В. П. Колісник, В. В. Конопльов, І. О. Кресіна, Л. Т. Кривенко, Є. Б. Кубко, Н. М. Мироненко, Г. О. Мурашин, В. Я. Настюк, Н. Р. Нижник, В. І. Олефір, О. П. Орлюк, В. Г. Пилипчук, В. М. Шаповал, М. Я. Швец). Іноземні члени відділення – Карл-Герман Кестнер (м. Тюбінген, Федеративна Республіка Німеччина) та Веніамін Федорович Яковлев (м. Москва, Російська Федерація).

Основними напрямками наукових досліджень відділення є проблеми конституційного, муніципального, міжнарод-

ного права, адміністративного права і процесу, фінансового та інформаційного права. При відділенні функціонують чотири координаційних бюро: з проблем конституційного права, з проблем міжнародного права, з проблем адміністративного і фінансового права, й з проблем інформаційного права та інформаційної безпеки (останнє було утворене у складі відділення згідно з рішенням президії НАПрН України від 30.06.2011 р. № 78/10 з метою розвитку правової науки та координації фундаментальних і прикладних правових досліджень в інформаційній сфері). Бюро проводять активну роботу з координації наукових досліджень у країні в межах напрямів їх діяльності. Роботу з узгодження діяльності цих бюро виконують академік-секретар відділення, його заступник – академік М. Кучерявенко і учений секретар відділення – член-кореспондент Н. Нижник. Робота відділення і координаційних бюро проводилась на плановій основі. У планах визначені найбільш актуальні проблеми, які підлягають розробці й координації у сфері конституційного, муніципального, міжнародного права, адміністративного права і процесу, фінансового та інформаційного права. Аналізується

і корегується тематика кандидатських і докторських дисертацій. За 20 років функціонування відділення державно-правових наук і міжнародного права його члени видали наукової і науково-методичної продукції загальним обсягом понад 5360 друкованих аркушів. Серед них багато монографічних досліджень. Були видані підручники з кожної галузі права, що входять у наукову сферу відділення, багато з яких перевидавалися в оновленому та переробленому вигляді. Це свідчить про те, що члени відділення приділяють постійну увагу проблемам вищої школи. Членами відділення особисто чи у співавторстві підготовлено і видано понад 80 навчальних посібників з конституційного, міжнародного, адміністративного і фінансового, інформаційного права.

Члени відділення були організаторами або учасниками понад 600 міжнародних і республіканських наукових, науково-практичних конференцій, симпозіумів, «круглих столів». Серед таких заходів особливо слід відзначити міжнародні конференції, присвячені річницям прийняття Конституції України, 50-річчю Загальної декларації прав людини і громадянина, 50-річчю Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини, конференції, семінари і «круглі столи», присвячені питанням внесення змін до Основного Закону України. Особливо слід відмітити наукову конференцію «Конституція України – основа розбудови правової демократичної, соціальної держави та формування правової системи», яка проходила 23–24 червня 2011 р. у м. Харкові й була присвячена п'ятнадцятиріччю

прийняття Конституції України. Конференція організована Національною академією правових наук України спільно з Адміністрацією Президента України та Національним університетом «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 19 вересня 2012 р. у приміщенні Національної академії правових наук України за участю членів відділення разом із Комісією з питань народовладдя Конституційної Асамблеї, Московською державною юридичною академією ім. О. Є. Кутафіна, Російською академією правосуддя був проведений «круглий стіл» на тему: «Конституційно-правові механізми забезпечення народовладдя і підвищення ефективності діяльності представницьких органів влади». 29 січня 2013 р. у рамках виконання міжнародної програми «Оцінка ситуації та надання пропозицій щодо вжиття заходів для покращення виконання судових рішень державними установами, які є сторонами у справі» у м. Харкові у приміщенні президії Національної академії правових наук України відбувся «круглий стіл» для обговорення питань виконання судових рішень державними установами, які є сторонами у справі. Участь у зустрічі, окрім першого віце-президента НАПрН України О. В. Петришина, академіка-секретаря відділення Ю. П. Битяка та інших членів відділення, взяли також Державний радник Франції Ів Дутрійо, суддя Верховного адміністративного суду Литви, Голова Верховного адміністративного суду Литви у 2002–2008 рр. Віргіліус Валанчус, постійний радник проекту Крістоф Вюрц, представники адміністративних судів України, викладачі Національного університету «Юри-

дична академія України імені Ярослава Мудрого». У ході зустрічі обговорювались питання виконання судових рішень суб'єктами владних повноважень та висловлювались конкретні пропозиції щодо вирішення існуючих проблем у цій сфері. В означених та багатьох інших заходах члени відділення брали активну участь як організатори, доповідачі.

Члени відділення беруть активну участь у законотворчій і нормотворчій роботі. Народні депутати України різних скликань – академіки О. Бандурка, С. Ківалов, В. Сіренко, член-кореспондент С. Головатий зробили значний безпосередній внесок у законотворчий процес; академіки О. Бандурка, Ю. Битяк, С. Ківалов, А. Селіванов, М. Селівон, В. Сіренко, О. Скрипнюк, І. Тимченко, члени-кореспонденти Ю. Барабаш, М. Буроменський, В. Колісник, Є. Кубко, В. Шаповал включені до складу Конституційної Асамблеї, де беруть активну участь в опрацюванні проектів пропозицій до Концепції внесення змін до Конституції України. Академіки Л. Воронова, М. Кучерявенко, члени-кореспонденти В. Гаращук, І. Кресіна, Н. Мироненко, Г. Мурашин, В. Настюк, Н. Нижник та інші члени відділення брали участь у підготовці законодавчих, інших нормативно-правових актів, виступали як експерти. Академіки М. Селівон, І. Тимченко, член-кореспондент В. Шаповал, будучи свого часу членами Конституційного Суду України, зробили вагомий внесок у забезпечення в країні конституційної законності шляхом як тлумачення конституційних приписів, так і розгляду щодо відповідності законів Конституції України.

При відділенні функціонує Науково-дослідний інститут державного будів-

ництва та місцевого самоврядування, який було створено 14 червня 2000 р. згідно з постановою Кабінету Міністрів України. Директором Інституту є кандидат юридичних наук, доцент, голова Комісії Конституційної Асамблеї України з питань адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування С. Г. Серьогіна. Діяльність Інституту є широкопрофільною, охоплює розробку юридичних аспектів правового статусу людини і громадянина, проблем функціонування органів державної влади, конституційно-правових, адміністративно-правових відносин та державно-правової конфліктології, питання становлення та реалізації місцевого самоврядування, правового регулювання відносин у сфері публічних фінансів, порівняльного правознавства, з державно-правових проблем тощо. Інститут здійснює проведення комплексних фундаментальних і прикладних досліджень, підготовку проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, проведення наукових експертиз, надання науково-методичної допомоги органам місцевого самоврядування, підготовку наукових кадрів найвищої кваліфікації через аспірантуру, створює інформаційну базу з проблем державного будівництва та місцевого самоврядування, зокрема видає фаховий збірник наукових праць «Державне будівництво та місцеве самоврядування» тощо.

При відділенні також функціонує Науково-дослідний інститут інформатики і права НАПрН України, який очолює доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАПрН України

В. Г. Пилипчук. Інститутом створено комплексну, багатофункціональну комп'ютеризовану систему інформаційно-аналітичного забезпечення законодавчої, правозастосовної та правоосвітньої діяльності, послугами якої користуються щоденно тисячі державних і недержавних структур, юридичних та фізичних осіб як в Україні, так і за її межами. Нині в Інституті інформатики і права НАПрН України розвивається наукова школа інформаційного права, розпочато формування наукової школи філософії інформаційного права та наукової школи інформаційної безпеки (в галузі юридичних наук), значення яких актуалізується в умовах інформаційної глобалізації та інтеграції України у світовий інформаційний простір. Створено науково-організаційні передумови для подальшого розвитку наукової школи правової інформатики та формування інших наукових шкіл в інформаційній сфері. Отримані при цьому наукові здобутки лягли в основу низки законопроектів, стратегій, концепцій і програм, які стосуються інформаційної діяльності, відповідних навчальних курсів для вищих навчальних закладів України.

Досить плідно працювали члени відділення з проблем конституційного права. Про це свідчить передусім видана ними останніми роками наукова і науково-методична література. Так, неабияке значення для вітчизняної науки та практики мало ініційоване Академією видання Науково-практичного коментаря Конституції України, яке побачило світ у 2003 р. У 2011 р. з нагоди святкування 15-річчя Конституції України здійснено його друге видання, матеріали якого, порівняно із попереднім, були істотно

оновлені. Фундаментальні досягнення вітчизняної державно-правової науки знайшли відображення також у п'ятитомнику «Правова система України: історія, стан та перспективи», що стало першим за роки незалежності нашої країни виданням, в якому комплексно та всебічно висвітлено питання становлення національної правової системи на різних етапах розвитку української державності. За безпосередньою участю членів відділення державно-правових наук і міжнародного права було підготовлено другий том вказаного видання «Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення» за загальною редакцією Ю. П. Битяка. Гідним підсумком суспільного визнання цієї праці стало ухвалення у 2012 р. Комітетом з Державних премій України в галузі науки і техніки рішення про присудження колективній монографії «Правова система України: історія, стан та перспективи» Державної премії України в галузі науки і техніки. Члени відділення Ю. П. Битяк та Л. К. Воронова стали лауреатами Державної премії за цю роботу. Серед інших досліджень членів відділення можна вказати такі: В. Ф. Погорілко. Нова Конституція України. – К., 1996; Ю. Н. Тодька, Е. В. Супрунюк. Конституція України – основа стабільності конституційного строя и реформирования общества. – Симферополь, 1997; Ю. Н. Тодька. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина. – Х., 1998; Ю. Н. Тодька, В. Д. Яворский. Выборы народных депутатов Украины: конституционно-правовой аспект. – Х., 1998; Ю. Н. Тодька, В. Д. Яворский. Выборы органов мест-

ного самоуправлення: конституційно-правовий аспект. – Х., 1998; Ю. Н. Тодыка. Основы конституционного строя Украины. – Х., 1999; Ю. Н. Тодыка, В. Д. Яворский. Президент Украины: конституційно-правовий статус. – Х., 1999; Ю. Н. Тодыка. Конституция Украины: проблемы теории и практики. – Х., 2000; В. Погорілко, В. Федоренко. Референдуми в Україні: історія і сучасність. – К., 2000; Ю. Н. Тодыка. Конституция Украины – Основной Закон государства и общества. – Х., 2001; Ю. Н. Тодыка. Гражданство Украины: конституційно-правовий аспект. – Х., 2002; В. Шаповал. Державний лад країн світу. – К., 1999; Конституційно-правові форми безпосередньої демократії / За ред. В. Ф. Погорілка. – К., 2001; О. В. Скрипнюк, І. О. Кресіна, Н. М. Оніщенко та ін. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні. – К., 2006; А. О. Селіванов. Питання парламентського права в рішеннях Конституційного Суду України. – К., 2008; А. О. Селіванов, А. А. Стрижак. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні. – К., 2010; О. В. Скрипнюк. Нормотворча діяльність Президента України та її нормотворче забезпечення. – К., 2011; О. В. Скрипнюк, В. Б. Ковальчук. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці. – К., 2011; А. О. Селіванов. Конституційні проблеми в сучасній теорії права. – К., 2011; Ю. П. Битяк, І. І. Бодрова, С. Г. Серьогіна. Правове регулювання організації та діяльності апарату глави держави: зарубіжний і вітчизняний досвід. – Х., 2012; Ю. П. Битяк, С. Г. Серьогіна. Проблеми конституційно-пра-

вового регулювання організації та функціонування органів влади Автономної Республіки Крим. – Х., 2012 та ін.

Загалом доцільно відзначити істотне розширення діапазону актуальних конституційно-правових досліджень, що значною мірою обумовлено потребами переосмислення процесів державотворення на основі загальнолюдських цінностей, демократизацією суспільно-політичного життя, становленням України як суверенної, демократичної та правової держави.

У межах основних центрів української конституційно-правової науки розроблялись важливі наукові проблеми розвитку вітчизняного конституціоналізму. Серед них: проблеми формування правової держави та народовладдя, захисту конституційного ладу, конституційних основ національної безпеки України; конституційно-правові засоби забезпечення взаємодії вищих органів державної влади, форми врегулювання державно-правових конфліктів, процедури в конституційному праві; проблеми парламентаризму, конституційних основ формування громадянського суспільства, конституційно-правового статусу політичних партій, проблеми конституційно-правового регулювання мовних та інформаційних відносин, питання виборчої системи та виборчого права, конституційно-правового статусу уряду, проблеми гарантування прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, прав громадян на участь в управлінні державними справами, стимулювання політичної активності громадян, формування дієвих інститутів сучасного громадянського суспільства тощо. Особлива увага приділяється пробле-

мам організації і діяльності органів публічної влади, а саме – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, місцевих державних адміністрацій, органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Оптимізація існуючої системно-структурної організації влади, удосконалення правового статусу владних інституцій, виборчої системи, посилення демократичних засад у публічно-владному механізмі, подальша децентралізація влади, розв’язання низки проблем правової регламентації місцевого самоврядування стали пріоритетними напрямками конституційно-правових досліджень.

Непересічне значення в контексті процесів демократизації та гуманізації сучасної держави має дослідження проблематики прав людини і громадянина. У цьому сенсі відомою далеко за межами України є діяльність львівської наукової школи під керівництвом академіка НАПрН України П. М. Рабіновича, здійснювана в межах Лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України. На сьогодні у відповідних дослідженнях особлива увага приділяється природно-правовим засадам праволюднинної проблематики. У такому широкому аспекті ці питання у вітчизняній загальній теорії прав людини раніше не розглядалися. Широко аналізуються також міжнародні стандарти прав людини, причому не тільки на базі відповідних міжнародно-правових актів – Загальної декларації прав людини і громадянина та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., а й на основі дослідження міжнародно-правової практики їх

застосування – насамперед практики Європейського суду з прав людини. Вивчення правозастосовної практики здійснюється також за посередництвом аналізу правотлумачної діяльності органів конституційної юрисдикції різних країн (Україна, Федеративна Республіка Німеччина, Сполучені Штати Америки).

Активізація дослідницької роботи характерна для науки муніципального права, про що свідчать захист дисертаційних робіт з актуальних проблем організації та здійснення місцевого самоврядування, видання монографій, підручників та навчально-методичних посібників. Водночас досягнутий рівень розвитку відповідного напрямку поки що не повною мірою відповідає потребам правотворчої діяльності та практики муніципального управління. Вкрай актуальною залишається проблема впровадження відповідних наукових розробок у політико-правову практику.

Аналіз розвитку в Україні конституційно-правових процесів свідчить про те, що науковцям у сфері конституційного права слід акцентувати увагу на вирішенні багатьох актуальних проблем становлення і розвитку в Україні конституціоналізму, серед яких: формування сучасної національної конституційно-правової ідеї, здатної консолідувати весь Український народ; визначення базових положень Конституції України, що потребують оновлення (базові конституційні цінності; форма правління; тип виборчої системи; форма територіального устрою; структура парламенту; формування судової влади; статус прокуратури; організація державної виконавчої влади на місцях; організація місцевого самоврядування); аналіз проб-

лематики виборчого законодавства, надання пропозицій щодо запровадження його кодифікації; розробка дієвих механізмів забезпечення реального народовладдя (референдний процес; мирні масові заходи; народна законодавча ініціатива; відкликання виборцями посадових осіб місцевого самоврядування тощо). У галузі дослідження проблематики прав людини і громадянина також існує низка проблем, що недостатньо опрацьовані, або взагалі не були предметом правових досліджень. Так, істотною прогалиною праволюдних досліджень є нерозробленість проблеми ефективності юридичних гарантій прав і свобод людини та громадянина.

Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування в Україні характеризується необхідністю широкомасштабної муніципальної реформи, оновленням правової основи місцевого самоврядування, законодавчим забезпеченням оптимізації моделі організації та здійснення муніципальної влади. Розвиток муніципального права як галузі наукових знань має забезпечувати формування доктринальних основ муніципальної демократії, науковий прогноз розвитку місцевого самоврядування, критичну оцінку практики діяльності муніципальних органів. Це ставить перед наукою муніципального права завдання розробки комплексу теоретико-правових та практико-прикладних проблем. Одним із найбільш складних завдань у цій сфері є кодифікація законодавства з питань організації місцевого самоврядування та розробка Муніципального кодексу України (Кодексу місцевого самоврядування), який має включати розділи щодо місцевого, районного, регіо-

нального самоврядування, статусу депутатів місцевих рад, служби в органах місцевого, районного, регіонального самоврядування.

За 20 років науковці-адміністративісти, члени відділення зробили вагомий внесок у розробку актуальних проблем адміністративного права і адміністративного процесу. В центрі їх уваги залишались проблеми правових засад організації та здійснення державного управління, державного контролю у сфері виконавчої влади, функціонування інституту державної служби, адміністративно-правових засобів захисту прав і свобод людини і громадянина, різних аспектів застосування адміністративно-примусових заходів та адміністративного деліктного законодавства, низка інших важливих проблемних питань.

Членами відділення, зокрема, були опубліковані такі роботи з актуальних проблем адміністративного права: Н. М. Мироненко. Правовая охрана интеллектуальной собственности. – К., 1996; В. В. Цветков. Державне управління: основні фактори ефективності. – Х., 1996; О. М. Бандурка, М. М. Тищенко. Адміністративний процес. – Х., 2001; Виконавча влада і адміністративна реформа. – К., 2002; Державне управління в умовах адміністративної реформи в Україні (керівник – член-кореспондент Н. Р. Нижник). – К., 2002; В. В. Цветков. Демократія – управління – бюрократія. – К., 2001; Ю. П. Битяк. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади. – Х., 2005; Державне управління і політика. – К., 2006; В. Б. Авер'янов, Є. Б. Кубко. Права громадян у сфері виконавчої влади: орга-

нізаційно-правове забезпечення реалізації та захисту. – К., 2006; Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К., 2007; Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. – К., 2007; С. А. Романюк, Н. Р. Нижник, В. І. Тимцуник та ін. Регіональна виконавча влада України: історія і сучасність. – К., 2007; Нижник Н., Новик В. Перспективи вдосконалення системи територіальної організації влади. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: оптимальна модель. – К., 2007; Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук та ін. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи. – К., 2009; Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції / Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х., 2010; Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток / за заг. ред. А. В. Толстоухова, Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. – Д., 2010; Демократичні засади державного управління та адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К., 2010; Реформування адміністративно-територіального устрою: український та зарубіжний досвід / І. О. Кресіна, Є. В. Перегуда, А. А. Коваленко та ін. – К., 2011 тощо.

Фахівці відділення в галузі адміністративного права брали активну участь у розробці й науковому супроводженні адміністративної реформи, виступали організаторами проведення багатьох науково-практичних конференцій, присвячених проблемам цієї реформи. У наукових роботах членів відділення

з огляду на завдання реформи основний акцент був зроблений на постановці і розв'язанні проблем, пов'язаних з якісним поліпшенням організації та діяльності системи органів виконавчої влади, їх взаємодії, оптимізації розмежування між ними компетенції.

Адміністративісти у своїх роботах обґрунтовували пропозиції щодо створення умов для реалізації органами виконавчої влади своїх повноважень у межах Конституції і законів України, забезпечення пріоритетності законодавчої регламентації компетенції, організації і функціонування виконавчих органів. Звертається увага на необхідність забезпечення публічного контролю з боку громадськості за діяльністю виконавчих органів, на шляхи підвищення ефективності державного управління, посилення відповідальності органів виконавчої влади, їх посадових осіб за прийняті ними рішення, дії або бездіяльність перед громадянами, іншими суб'єктами адміністративно-правових відносин, права яких було порушено.

Останніми роками фахівці-адміністративісти значну увагу приділяли стратегічним напрямам реформування державної служби в Україні, враховуючи трансформаційний етап розвитку нашої держави і суспільства. Ґрунтовно опрацьовано питання концептуальних засад державної служби як правового інституту, основні шляхи її вдосконалення на сучасному етапі, понятійний апарат щодо цієї тематики, зміст інституту проходження державної служби, проблеми правової регламентації поведінки державних службовців.

Значна увага приділяється питанням державного контролю у сфері виконав-

чої влади. При цьому акцентується на тактичних і стратегічних завданнях удосконалення змісту та механізму державного контролю як важливої функції управлінської діяльності, наголошується на необхідності оновлення змісту принципів контролю у державному управлінні.

Серед актуальних проблем адміністративного права, що потребують подальшого наукового опрацювання, залишаються, зокрема: принципи адміністративного права; джерела адміністративного права; сучасні методи і форми управлінської діяльності; участь громадян в управлінні й адміністративно-правовий захист їх прав, свобод і законних інтересів у цій сфері; розвиток теорії адміністративно-процесуального права; кодифікація адміністративного законодавства та її вдосконалення, у тому числі законодавства про адміністративні правопорушення; шляхи підвищення ефективності контрольної діяльності органів виконавчої влади; реформування місцевих і центральних органів державної влади; питання правового статусу державних службовців.

Недостатньо розробленими залишаються питання адміністративного процесу. Адміністративно-процесуальне право, яке в Україні знаходиться в стадії становлення, має бути спрямоване на забезпечення прав людини і громадянина. Сьогодні є труднощі з визначенням предмета та понятійного апарату адміністративно-процесуального права. Сама проблематика адміністративної юстиції значною мірою виходить за межі адміністративно-правової і значною мірою стає правозахисною, стосується забезпечення прав людини і гро-

мадянина. У цілому питання взаємодії адміністративного права з суміжними галузями права в Україні аналізується недостатньо, і цій проблемі необхідно приділяти більше уваги.

Зберігають актуальність проблеми джерел адміністративного права та його кодифікації. Хоча їм і присвячено низку наукових праць українських вчених-адміністративістів, але складність проблеми вимагає продовження її дослідження. Це пов'язано насамперед з тим, що суттєві соціально-економічні і політико-правові перетворення, які здійснюються в Україні, зміна місця й ролі держави в життєдіяльності суспільства, визнання на конституційному рівні прав людини як найвищої соціальної цінності та як важливого конституційного обов'язку держави, ставлять перед вітчизняною наукою адміністративного права низку нових актуальних проблем, які потребують свого адекватного вирішення. Це стосується й питання кодифікації норм адміністративного права України, яка є однією з форм систематизації його норм. Завдання цієї кодифікації – розвиток і зміцнення правових основ у сфері державного управління в Україні. Цей напрямок наукових досліджень в Україні має стати пріоритетним, оскільки ефективність адміністративно-правового регулювання значною мірою залежить від удосконалення адміністративно-правових норм, їх систематизації та кодифікації. Проблеми, пов'язані з кодифікацією адміністративного права України, безумовно, потребують комплексних і фундаментальних наукових досліджень.

Унаслідок демократизації суспільства в межах адміністративних відно-

син набувають розвитку нові відносини, які складаються у процесі надання органами виконавчої влади так званих «управлінських послуг» громадянам і юридичним особам. Тому є необхідність ґрунтового наукового осмислення правової природи таких послуг, вироблення загальноприйнятої позиції щодо самого поняття «управлінські послуги». У світлі адміністративної реформи потребує більш глибокого осмислення і наукового обґрунтування поняття адміністративного договору. Актуальність розробки тематики адміністративних договорів сьогодні в Україні зумовлюється перетворенням відносин власності, скасуванням планового розподілу ресурсів, демократизацією взаємовідносин суб'єктів права.

Важливо зосередити зусилля на науковому обґрунтуванні подальшого проведення адміністративної реформи, визначення чинників, які перешкоджають втіленню в життя її концептуальних засад. Йдеться про вироблення чіткої стратегії здійснення заходів адміністративної реформи та контроль за їх проведенням з глибоким аналізом їх можливих позитивних і негативних наслідків. Актуальною є проблема організації та оновлення змісту державного контролю в системі виконавчої влади. Реформування цього контролю має відповідати ідеології проведення адміністративної реформи. Зміст такого контролю полягає у підвищенні рівня організованості в управлінській діяльності і відповідальності посадових осіб, забезпеченні системності й цілеспрямованості управлінської діяльності. Усе це повинно працювати на забезпечення прав людини і громадянина. Відповідно

координаційне бюро з питань адміністративного і фінансового права повинно зосередити свої зусилля на виробленні стратегії наукових досліджень означеної тематики на майбутнє.

Інтенсивним є розвиток вітчизняної фінансово-правової науки, адже якісні перетворення неминуче зачепили сферу публічних фінансів, включаючи бюджетні відносини, формування податкової системи, що, у свою чергу, зумовило виникнення й розвиток не тільки відповідного фінансового законодавства, а й нових напрямів розвитку фінансово-правової науки.

Вагомий внесок у вирішення проблем фінансового права зробили фахівці в цій галузі. Це насамперед праці академіків Л. Воронової, М. Кучерявенка. Якісні кроки було зроблено за цей період на рівні загальних досліджень у галузі фінансового права. Регулярно готуються до друку оновлені підручники з фінансового та податкового права. Серед монографічних досліджень, які побачили світ останнім часом, заслуговують на увагу такі: Актуальні питання науки фінансового права / за ред. М. П. Кучерявенка. – Х., 2010; Очерки финансово-правовой науки современности : монография / под общ. ред. Л. К. Вороновой и Н. И. Химичевой. – Москва – Харьков, 2011; Очерки бюджетно-правовой науки современности : монография / под общ. ред. Е. Ю. Грачевой и Н. П. Кучерявенко. – Москва – Харьков, 2012. Завдяки підтримці контактів із науковцями Росії та інших країн регулярно проводяться міжнародні наукові заходи. Так, 15–16 квітня 2010 р. у місті Харкові була проведена Міжнародна науково-практична конференція «Сис-

темоутворюючі категорії в фінансовому праві: стан та перспективи розвитку» в роботі якої взяла участь науковці з України, Росії, Казахстану, Білорусії, фахівці у галузі фінансового та податкового права. Вагоме практичне значення мало видання у 2012 р. трьох частин науково-практичного коментаря до Податкового кодексу України / за ред. М. П. Кучерявенка та І. Х. Темкіжева.

Однією з найбільш принципових і водночас дискусійних проблем фінансово-правової теорії на сучасному етапі є побудова моделі системи фінансового права. Проблема системи фінансово-правової галузі має не лише науково-теоретичний характер. Її вирішення дозволить сформулювати пропозиції стосовно перспективної законотворчої діяльності, а також оптимізувати викладання навчальних дисциплін фінансово-правового циклу. Формування сучасної концепції системи фінансового права є необхідним для перегляду структури підручників з фінансового права та інших фінансово-правових дисциплін.

Хоча на сьогодні для галузевих юридичних наук є традиційним виокремлення загальної та спеціальної частин, проте, у фінансово-правовій галузі такий підхід варто застосовувати з обережністю. Ідеться про обґрунтування в останніх наукових розробках концепції відсутності у фінансовому праві загальної частини, спільної для всіх фінансово-правових підгалузей та інститутів, оскільки в цій галузі фактично відсутні групи взаємопов'язаних інститутів, які регулюють всю сукупність відносин у сфері публічних фінансів.

Останніми роками стрімко розвиваються відносини публічного страхуван-

ня, які фактично знаходяться на межі приватного та публічного регулювання. Незважаючи на те, що за своєю природою відповідні платежі є внесками для забезпечення страхових виплат, порядок їх сплати та форма відповідних страхових договорів встановлюються імперативно, що дозволяє ставити питання про належність інституту публічного страхування до галузі фінансового права.

У науці фінансового права також обґрунтовуються критерії розмежування предмета фінансово-правового та банківського регулювання, виходячи з відсутності підстав включення банківського права до системи фінансового права лише на підставі імперативного методу регулювання банківських відносин. Засновуючись на цьому, можна говорити, що до предмета фінансового права можуть бути включені лише ті відносини, які опосередковують рух публічних грошових коштів.

Значно більш помітним останніми роками став вплив фінансово-правової науки на законотворчу діяльність. Станом на 2010 р. Україна була майже єдиною країною серед держав колишнього Радянського Союзу, яка не мала Податкового кодексу. Важливість кодифікації податкового законодавства складно переоцінити. Єдиний кодифікований акт, яким регулюються всі аспекти справляння податків і зборів, забезпечує стабільне надходження переважної частини доходів державного і місцевих бюджетів. Без чіткого й ефективного правового регулювання відносин оподаткування державі складно виконувати покладені на неї Конституцією функції. Наприкінці 2010 р. було нарешті прийнято Податковий кодекс України, розробка якого стала можливою значною

мірою завдяки зусиллям науковців Національної академії правових наук України. Прийняття відповідного нормативно-правового акта ознаменувало якісно новий етап розвитку податкового законодавства.

Не менш важливими є зміни у бюджетному законодавстві, адже якщо інститут податкового права регулює відносини щодо руху публічних грошових фондів «знизу до гори» – від платників до держави, то бюджетне право покликане врегулювати процеси розподілу та подальшого використання цих фондів. Саме тому зміни у податковому законодавстві неминуче призвели до внесення коректив до Бюджетного кодексу України. Враховуючи масштабність трансформацій у сфері правового регулювання оподаткування, було прийнято нову редакцію Бюджетного кодексу України, що враховує основні тенденції правового регулювання відносин оподаткування, що закладені в Податковому кодексі України.

Важливим кроком, який було запроваджено у правовому регулюванні фінансової діяльності, стало введення замість чотирьох загальнодержавних соціальних зборів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Тепер можна говорити про виокремлення та законодавче закріплення інституту публічного страхування, яке раніше розглядалось, скоріше, як теоретична конструкція. Нормативне закріплення теоретичних фінансово-правових конструкцій свідчить про високу пріоритетність наукових розробок у сфері публічних фінансів, що здійснюються Академією.

В умовах подальшої інформатизації суспільства необхідною є активна ді-

яльність координаційного бюро з інформаційного права та інформаційної безпеки щодо аналізу найбільш перспективних напрямів наукових досліджень у відповідній галузі, зокрема: участь у розробках, орієнтованих на виконання завдань Національної програми інформатизації, Національної програми правової освіти населення та Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; Указу Президента України «Про Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю», Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V; розроблення проблем системної інформатизації законотворчої, правозастосовної, виборчої, правоохоронної, судової та правоосвітньої діяльності тощо.

В умовах становлення України як незалежної, суверенної держави значно підвищується роль міжнародного права як галузі, і науки у відстоюванні національних інтересів нашої держави, утвердженні України як повноправного суб'єкта міжнародних відносин. Розвиток зв'язків України з країнами СНД, іншими міждержавними утвореннями ставить перед фахівцями з міжнародного права низку актуальних питань. Проблеми глобалізації у світі, міграційні процеси, питання міждержавних кордонів потребують розширення діапазону наукових досліджень у цій галузі науки і права.

Проблемами міжнародного права займаються науковці відділення: членкореспонденти М. Буроменський, С. Голватий і В. Денисов. У своїх працях

вони досліджували питання імплементації норм міжнародного права у внутрішнє законодавство України, виконання зобов'язань України щодо положень Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини, міжнародної правосуб'єктності фізичної особи (індивіда), міжнародно-правового захисту національних меншин, реституції культурних цінностей з огляду на національні інтереси України. Відповідно досліджувалися право народу України на повернення культурних цінностей та міжнародно-правовий механізм їх повернення.

У контексті процесів глобалізації продовжує зростати значення порівняльно-правових досліджень. Порівняльне правознавство на сучасному етапі дозволяє адекватно відобразити діалектичні зміни суспільного і наукового життя, що відбуваються у світі. Для України інструментальна роль порівняльно-правових досліджень найбільш актуальною є в розрізі процесів інтеграції вітчизняної правової системи до європейського правового простору. Як наслідок, основними напрямками відповідних досліджень у вітчизняній юридичній науці виступають питання становлення та функціонування правових систем у світі, формування правового простору в ЄС, аналізу права держав – учасниць СНД, адаптації законодавства України до міжнародного права, та власне порівняльне галузеве право (трудове, цивільне, конституційне, кримінальне тощо). Слід зазначити, що попри очевидну актуальність, в Україні сьогодні відчувається брак широкомасштабних комплексних порівняльних досліджень.

У тісному зв'язку із загальними порівняльно-правовими дослідженнями перебувають питання європейського права. Увага до проблем міжнародного права на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки зумовлена розвитком та зміцненням незалежної Української держави, її приєднанням до європейських і світових інтеграційних процесів, а отже, і формуванням національної правової системи, яка б відповідала сучасним тенденціям правового розвитку та міжнародним стандартам. Адаптація національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, подальша інтеграція України у світовий правовий простір вимагають ґрунтовного аналізу особливостей правової природи міждержавних європейських утворень, особливостей формування сучасного права у європейських країнах. Беручи до уваги реалізацію євроінтеграційних прагнень України та реформи, що були запроваджені в ЄС у зв'язку з набуттям чинності Лісабонською угодою (01.12.2009 р.), у галузі міжнародного права та порівняльного правознавства доцільним вбачається проведення подальших наукових досліджень за такими напрямками, як реформування інституційних механізмів ЄС, розвиток правосуб'єктності ЄС, правове регулювання спільної безпекової та зовнішньої політики, вплив права ЄС на розвиток конституційного права та інших галузей права держав-членів ЄС, держав-кандидатів на вступ до ЄС, держав, що мають статус сусіда ЄС, правовий супровід реалізації програми Східного партнерства тощо.

Матеріал підготував: Ю. Битяк, академік-секретар відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України